

PRIMĂVARA, ANOTIMPUL ÎNVOIELILOR AGRICOLE

ILIE MÎNDRICEL

În al doilea sfert al secolului trecut, printre alte “pricini proprietăricești”, învoielile agricole, datorită relațiilor sociale pe care le statorniceau, se înscriau ca evenimente majore în viața satelor românești. Privite din perspectiva zilelor noastre, ele dezvăluie cu și mai mare acuitate flagranta inechitate socială din trecut, asuprirea la care era supusă țărănimea prin sistemularendășiei. În același timp, existența astăzi a unui “pachet” de legi agrare, printre ele și cea a arendei, plasează subiectul abordat aici nu numai în lumina actualității, dar stârnește și un viu interes pentru mulți oameni care cunoscând faptele trecutului pot face din ele o călăuză pe lungul și anevoiosul drum al tranziției.

Anul 1832 aduce, în privința învoielilor agricole, schimbări tranșante, însă pe care documentele le consemnează cu simplitate: “Până la Sf. Gheorghe... drepturile moșiilor să caută după vechiul obicei, iară dă aici înainte după eczambarurile tipărite ce sunt trimese pă la toți sătenii”¹. Până acum, cele 32 sate din fostul plai al Pârscovului, județul Buzău, erau așezate pe 19 moșii boierești², 13 mănăstirești³ și 16 moșnenești⁴. Pe 39 dintre aceste proprietăți învoielile agricole se urmaseră după pravila domnitorului Caragea (12 zile clacă anual, carul de lemne și ziua de plug, găina de Crăciun și puil de Sf. Petru⁵), pe 7 se urmau după obicei, fără vreun înscris, efectuându-se câte 8 zile de clacă pe an, iar dijma plătindu-se după pravilă și în alte două locuri claca era de 6 zile⁶. În total, în județul nostru, la 1831 Legiuirea Caragea se aplica în privința clăcii doar în 57 din cele 149 de sate (38%), claca percepându-se în lucru sau în bani. Restul satelor clăcuiau între 10 și 4 zile pe an, zilele neefectuate fiind plătite în bani, în produse sau în diferite servicii. 103 sate dădeau dijma după Legiuirea

¹ Fil. Arh.St.Buzău, Fond Subocârmuirea plaiului Pârscov, dosar 23/1831, f.9, document din 10 ianuarie 1832.

² Proprietari: Scarlat Sfîntescu - Izvorul Ciutii, clucereasa Lucsandra Iarca-Unguriu, casa răposatului Ioniță Antonescu - Gura Aninoasei, Iordache Slătineanu-Joseni, sluger Costandin-Negoșina, Teodorache Costescu-Gura Văii, medelnicer Mârzea-Păcurile, polcovniceasa Marghioala-Scorțoasa, vornic Iordache Filipescu-Policiori și Plopeasa, serdar Vasile Codreanu-Valea lui Dragomir, Elena Topliceasca-Moșești, Costache Păcleanu-Brăiești și Păclele, casa răposatului medelnicer Manole Trestianu-Odăile și Trestia, Iorgu Văcărescu-Scăeni și sluger Anastase Trestianu-Trestia (Fil.Arh.St.Buzău, ibidem, f.17 și 41, doc.din 31 martie 1832).

³ Ale Episcopiei Buzăului - la Pârscov, Lunca Frumoasă și Măgura, Cozieni, Cănești, Târcovu, Păclele, Bozioru, Valea Fântânii; ale mănăstirii Banu - la Unguriu; a schitului Găvanele - la Scăeni; a schitului Poiana Mărului - la Valea Fântânii și a schitului Rătești - la Răteștii de Sus (Ibidem).

⁴ La Bălănești, Bozioru, Brăiești, Cănești, Goidești, Joseni, Moșești, Negoșina, Odăile, Păcurile, Plopeasa, Posobești, Robești, Scăeni, Târcovu și Trestioara (Ibidem).

⁵ “Legiuirea Caragea”, Ed. Acad., București, 1955, p.40 ș.u.

⁶ Fil.Arh.St.Buzău, loc.cit., f.17 și 41.

Caragea. Clăcașii din Plaiul Slănicului (26 sate) dădeau dijma din porumb 88 ocale grăunțe la pogon, iar pe cea din fân o plăteau în bani. În plasa Câmpului unele sate (12) dădeau din semănături zeciuială și pentru fân bani. Într-un sat, clăcașii dădeau câte două găini, 5 ocale de lână și câte un miel la suta de oi, iar în altul o oca de lână la 15 oi. Pe moșiile moșnenești claca și dijma erau mai ușoare: 6-12 zile de clacă pe an, dijma după Legiuirea Caragea, fiind scutiți pe alocuri de ziua de plug și carul de lemne⁷.

Din anul 1832, când încep să se aplice în agricultura Țării Românești prevederile Regulamentului organic, "...lăcuiitorul sătean va fi dator să lucreze ... 12 zile p[er] an în folosul proprietarului pe a cărui moșie va fi așăzat", cu plugul, carul și vitele lui sau cu brațele. Clăcașii mai datorau proprietarului ziua de plug și carul de lemne, transformate fiecare - dacă lipseau vitele - în câte 3 zile de muncă⁸, precum și câte 4 oameni la suta de familii din fiecare sat care să îi slujească timp de un an⁹.

Toți istoricii noștri au observat că prin aceste prevederi Regulamentul organic a produs transformări esențiale în structura relațiilor agrare. Toate cele 3 categorii de clăcași, stabilite după numărul de vite (frunțași, mijlocași și codași sau pălmași), primeau de la proprietar o suprafață fixă de pământ, fiind socotiți "chiriași" pe moșie. Plăteau dreptul de a folosi pământul în muncă, în bani, în produse și în servicii. Oprind pe clăcași să mai folosească întreaga moșie, s-a creat proprietarului posibilitatea de a mări considerabil producția agricolă pe partea de moșie păstrată pentru el (rezervă). Pământul repartizat țăranilor era insuficient pentru nevoile lor. Cei care doreau să lucreze pământ în plus și să crească mai multe vite erau nevoiți să încheie învoieli pentru "prisoase", acceptând condițiile proprietarilor sau arendașilor care măreau rezerva, sporeau obligațiile clăcașilor sau făceau și una și alta¹⁰.

Aplicarea noilor prevederi fusese bine organizată. Încă de la 20 septembrie 1831 se trimiseseră la sate imprimate cu extrase din Regulament. În primăvara următoare se elaborează o "Instrucție povățuitoare de măsurile prin care s-ar cuveni să se puie în lucrare nouăle întocmiri ale clăcii", în care se consemnau datoriile diferitelor categorii de clăcași, se precizau pogoanele pe care ei urmau să le primească și se recomanda încheierea de învoieli scrise¹¹. Modificările aduse în 1832/1833 textului inițial al Regulamentului detaliau obligațiile părților și au generat, prin aplicarea lor, adânci prefaceri în agricultură. Țăranii erau obligați să facă zilele de clacă (cu mâinile sau cu vitele) în orice timp li s-ar fi cerut¹². Fiindcă în multe locuri zilele se plăteau în bani, la

⁷ Arh. St.București, Fond Vornicia din Lăuntru a Țării Românești, dosar 1889/1832, vol.I, f.225-231.

⁸ "Regulamentul organic", Impr.St., București, 1832, cap.III, secția VII, "Drepturi și datorii reciproce între proprietar și al său sătean", art.138-146, p.57-65.

⁹ *Idem*, art.143, precum și la Fil.Arh.St.Buzău, Subocărmuirea Pârscoav, 5/1831,f.16,doc. din 26 august (imprimat).

¹⁰ Iscu, G.D., *Aspecte privind relațiile de proprietate și de muncă în țările române în perioada de trecere de la feudalism la capitalism*, Tipogr. Universității, București, 1979, p.55.

¹¹ Fil.Arh.St.Buzău, fond cit., 23/1831, f.19, doc. din 22 aprilie 1832.

¹² "Regulamentul organic al Valahiei",secția VII, cap.III, art.140-146, Țărani și proprietari. Proiect, p.10.

fiecare 3 ani Obșteasca adunare întocmea tabelă cu prețurile de mijloc¹³. Orice conflict între proprietari sau arendași și țărani urma a se soluționa de către ocârmuirea județului prin luarea în considerație a acestor prețuri și prin mijloace care să ducă la împăcarea părților.

Precum se vede, “enteresurilor amândurora clasurilor” sau - cum am zice azi - relațiilor sociale din agricultură li s-a acordat atenție deosebită, raportul dintre proprietari și producători fiind socotit de stăpânire “una dintre cele mai delicate și mai primejdioase pricini”¹⁴.

Acest cadru general îmbrăca forme particulare de manifestare, felurite de la o moșie la alta, de la sat la sat și de la arendaș la arendaș. Faptele examinate în continuare se vor referi cu precădere la locuitorii satelor clăcășești Ulmet și Izvoarele (fost Geambași), din comuna Bozioru, Lunca Frumoasă, Pârscov și Măgura, toate aflate pe moșii ale Episcopiei Buzăului, dar și la alte sate din județul nostru.

La începutul secolului al XIX-lea moșia Ulmetul, trup mărginaș al mării moșii a Scăenilor, ajunsese să aparțină mănăstirii Berca¹⁵. Era de mărime mijlocie, avea 12 clăcași și producea un venit de 1200 lei: din clacă-300 lei, din dijma fânului-400 lei, din dijma porumbului-300 lei, cârciuma-100 și moara cu o roată-100 lei¹⁶. Pe toată perioada de care ne ocupăm, Episcopia Buzăului a arendat-o împreună cu moșia Zăpodia căpitanului Mihai Geambașul¹⁷. Chiar și după nume se vede că acesta-fost căpitan de plai, dar îndepărtat - nu se ocupa cu agricultura, nefiind altceva decât un intermediar interesat. Încă de la început îl vedem deosebit de întreprinzător și inventiv în a-și asigura venituri cât mai consistente. Iată-l dând împrumuturi cu camătă nevoiașilor din Posobești, Bozioru, Ulmet, Scăeni, Bălănești și Pârscov și adresându-se apoi judecătoriei pentru recuperarea sumelor, pe care le prezenta ca provenind “atât din drepte veniturile ace(ste)i moșii, cum și din mână, cu împrumutare” și și le împlinea (recuperă) cu ajutorul aprodului Stanciu¹⁸. Procedeu se va generaliza treptat și consta în perceperea de dobânzi uriașe pentru claca neplătită la timp. Nu ar fi exclus ca țăranii să se fi împrumutat de bani la arendaș spre a-i plăti claca tot lui, suportând însă și dobânda. În mod curent, datoriile se stingeau prin vânzarea anticipată a recoltelor la un preț mai mic. Amanetarea produselor agricole avea urmări așa de negative asupra vieții țărănești, încât în anul 1841 domnitorul Alexandru Ghica a inițiat o anchetă spre a stăvili această practică. La anchetă, țăranii din plaiul Pârscov, “strășniciți cu totul” de subocârmuitor, nu au avut curajul să declare ceva. În plasa Sărata s-au depistat însă cazuri de amanetare încă din iarnă a lânii oilor, în vară țăranii fiind siliți să o predea la un preț mult mai mic. În plasa Câmpului, la Moisica, trimisul Vorniciei este înfruntat de un căprar de dorobanți trimis de ocârmuire la cererea marelui logofăt Mihai

¹³ Pentru primii trei ani prețurile au fost: o zi cu mâinile-1 leu și jumătate, ziua unui om cu doi boi-2 lei și ziua unui om cu patru boi-3 lei (Fil.Arh.St. Buzău, loc.cit, f.26 v și 36-imprimat).

¹⁴ *Ibidem*, f.19.

¹⁵ Arh.St.București, Episcopia Buzăului, XIII/50,f.2 v, doc. din 20 dec. 1815.

¹⁶ Fil.Arh.St.Buzău, Fond Ocârmuirea județului Buzău,78/1832,f.58,doc.din 14 septembrie 1833.

¹⁷ Arh.St.București, Manuscris 174,f. 37 v, doc. din 1833, aprilie, f.z.

¹⁸ Fil.Arh.St. Buzău, Tribunalul județean Buzău,s.I, 343/1831, f.1 și 2, doc. din 14 decembrie.

Filipescu să-i recupereze de la săteni o datorie pe meiul de acum 4 ani. Datoriile, vechi sau noi, trebuie plătite, numai că acum, dorobații luau 80 lei pe chilă și nu 18 lei cât fusese atunci prețul. Probabil că marele logofăt, pe lângă dobândă, adăugase rata inflației, TVA-ul și plata serviciului dorobaților!¹⁹

Când “pă aici s-au făcut fânuri pentru împărâteștile oștiri rusești”, arendașul Mihai nu scapă prilejul de a umfla arvuna și dijma lui Ion sin Stan din Ulmet și Radu Rachieru din Bălănești care solicitaseră și ei fâneață de cosit²⁰.

În diferitele lor acțiuni, arendașii erau sprijiniți de autoritățile administrative și judecătorești. Astfel, Mihai Geambașul cheamă în judecată, în 1832, pe sătenii din Bozioru sub învinuirea de a fi tăiat lemne din pădure “fără să mă folosesc cu ceva și de la dâșii”. În continuare, jalba lui arăta: “Având și porumb semănat pe această moșie și capre băgate în pădure, nu vo(i)esc să-mi plătească nimic drăpt dijmă, nici canonicitul havaet al pădurii”²¹. Că havaetul la pădure era o datorie ilegală vor preciza mai târziu chiar autoritățile²². Cum însă învinuirile erau mai mult sau mai puțin nefondate, chiar reclamantul va renunța la acțiune, deși peste 5 ani, “prezidentul” îl invita să răspundă “fără zăbavă” dacă “s-a desfăcut cu pârâții sau nu”²³. Cum vedem, și pe atunci acțiunile obișnuite aflate pe rolul instanțelor trenau îngrozitor, iar nesfârșitele înfățișări, deplasări “în fața locului” și cercetări impuse de o procedură greoaie depășeau resursele bănești ale țăranului. Știind dinainte că “dreptul umblă cu capul spart” și “să te ferească Dumnezeu să ajungi pe ușile judecăților”, bieții oameni temători de “putere” și neștiutori de carte, nu aveau altă soluție decât să plătească așa cum li se cerea și cu asta scăpau, dacă erau sănătoși și puteau să-și facă munca lor la vremea potrivită.

Același dosar conține însă și o “prea plecată jalbă” semnată de peste 20 de săteni împotriva abuzurilor arendașului. Dovadă că “ajunsese cuțitul la os” pe moșia Ulmet. “Cu lacrimi fierbinți” ei reclamau că anul trecut li se dublase dijma la porumb și la fân de la 20 la 40 de taleri și că măsurătorile făcute de arendaș cu prăjina și cu banița erau necinstite. Reținem mai întâi plata dijmei în bani, lucru cu adevărat rar. “Asemenea, pentru zilele de clacă, nu ne numește zioa zi, ci do(u)ă zile sau trei ne socotește o zi, carele vom arăta fieșcare tot anume dă câte zile ne-au stinghirit”. Avem aici unul din primele proteste înregistrate în județ împotriva introducerii normelor de lucru (“nartul”) pe categorii de munci agricole, norme care - precum se vede - erau mari, iar arendașul le umfla și el deoarece țăranii nici nu le cunoșteau, nici nu țineau o evidență precisă a lucrului efectuat²⁴. Jalba condamna hotărârea arendașului de a specula moșia

¹⁹ Arh.St. București, Vornicia..., 2610/1840, f.200-201.

²⁰ Fil.Arh.St.Buzău, Tribunalul..., 1293/1832, f.1, doc. din 15 februarie.

²¹ *Ibidem*, 9/1832, f.1, doc. din 15 februarie.

²² Arh. St.București, Fond Ministerul de Interne, Administrative, 55/1847, f.3.

²³ Fil.Arh.St.Buzău, loc. cit., f.4, doc. din 4 noiembrie 1837.

²⁴ Aceste norme le găsim consemnate în proiectul din 1832/33. Într-o zi de muncă un țăran trebuia să are cu doi boi 8 prăjini pogonești în loc spart și 5 prăjini în țelină; la grăpat norma era de 16 prăjini, la semănat cu mâna 3 pogoane, la semănat cu mâna și acoperit cu piciorul-16 prăjini, la semănăturile cu sapa-o jumătate de pogon, la prășitul semănăturilor-3 prăjini și jumătate, la secerat și clădit clăi-2 clăi și jumătate, fiecare clăie de 26 snopi iar snopul de 4 palme în legătura curmezișului; la cules și depășunat

atribuind pământurile bune la străini: “locurile arătoare le dă la alți oameni streini, or no(u)ă ne dă marginile unde este jumătate buturugi”. În legătură cu învoielile agricole pentru anul următor, țăranii dezminț că ar fi încheiat vreo “adeverență” cu arendașul, “că noi tot dă dânsul jăluim, dar să-i dăm adeverență cum s-ar putea?” Se temeau să nu fi semnat învoielile alții dintre ei, “petăți”, convinși adică de arendaș prin mijloace necinstite. Ei cer să aducă “pă numitul căpita Mihai să stăm față la cinst(ita) judecătoreie, împreună și (cu) isprăvnicelul numitului fiind că este și mai mare năpăstuior”, dar instanța nu dă nici un curs cererii, care era semnată și de 10 locuitori fugiți de pe moșie “din pricina numiților”²⁵.

O constatare a sătenilor din jalba citată, după care “aici la noi este locul foarte strâmt”, ne determină să ne întrebăm dacă țăranilor din zonele de deal și de munte ale județului li s-au putut asigura pogoanele “legiuite”, date fiind întinderea și configurația moșiilor respective. Când nu li s-ar fi putut da pământurile necesare, ei se puteau strămuta pe alte moșii. Cu toate că o anchetă oficială din 1836 în legătură cu strămutarea aprecia că toate satele din plaiul Pârscovului aveau pământul legal²⁶, cercetările au relevat că și mai înainte clăcașii și chiar moșnenii din satele de munte ale județelor Buzău și Saac coborau la câmp spre a cultiva cereale pe moșii străine, plătind dijmă în bucate²⁷. Solul muntos al plaiurilor Pârscov, Slănic și Buzău, impropriu în cea mai mare parte culturilor cerealiere, ne obligă să includem în peisajul agricol și social al trecutului județului nostru o pendulare continuă între munte și șes, pendulare pe care prevederile Regulamentului organic au limitat-o, desigur, fără să o poată curma.

O altă plângere împotriva aceluiași, rămasă tot fără urmări, fac moșnenii Croieștești din Scăeni, obligați să restituie venitul de pe pământul cotropit de ei la Ulmet²⁸. În aceeași situație, Ion sin Diaconu din Mușcelul Cărmănesc reclama că i se cer 16 lei de pogon în loc de 10 cât prevedea hotărârea judecătorească, iar aceasta chiar și pentru anii când pogoanele au stat nelucrate. Pe deasupra, arendașul îi luase și un bou din jug²⁹.

Dar jalbele țăranilor nu puteau să rămână la nesfârșit fără urmări. Se dispune la început câte o cercetare, așa cum s-a făcut în pricina Arghirei, fata popii David din Pârscov, care reclamase că arendașul de pe moșia episcopiei, același polcovnic Mihai, îi luase o fâneață pe care o avea de la părinți, făcută din topor, și pe care toți ceilalți

porumb-10 banițe a câte 40 de oca pe zi, la cosit fân-16 prăjini, la strâns fân și făcut căpițe-1 pogon pe zi, etc. Pentru lucrul cu carul ziua de muncă era “din răsăritul soarelui până la al său apus”, cu o pauză pentru masă și odihnă (*Regulamentul organic al Valahiei...*, ed.cit., p.8-9).

²⁵ Fil.Arh.St.Buzău, loc.cit., f.2, jalba nedatată.

²⁶ Arh.St.București, Vornicia..., 2986/1836, f.53-59.

²⁷ Ilie Corfus, “*Agricultura Țării Românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea*”, Ed. Academiei, București, 1969, p.63.

²⁸ Fil.Arh.St.Buzău, Tribunalul..., 1457/1833, f.3, jalba nedatată.

²⁹ *Ibidem*, 300/1833, f.1, doc. din 27 iulie.

arendași i-o lăsaseră³⁰. Anul următor, după o altă plângere a clăcașilor ulmețeni, subocârmuirea se vede silită să facă cunoscut arendașului că s-a abătut "din coprinderea eczamlarului cu luarea dijmurilor atât de fân cât și de porumb, cerându-le câte 88 de ocă de pogon, după vechiul obicei, tocmai acum când porumbul să află cu totul prost, iar mai vârtos lucru, cu totul împotriva voinței(i) stăpânirii(i)". Era invitat ca "pă dă o parte să te mărginești de asemenea cereri de dijmă, urmând întocmai după coprinderea eczamlarului, iar pă dă alta să faci cunoscut cinst(itei) ocârmuiri pă ce temei u să urmeze această cerere, dă vreme ce bună voința stăpânirii(i) întru reciproace s-au obștit în toată Rumânia"³¹.

Pe măsura aplicării și consolidării noilor reglementări arendașii vor găsi alte modalități de întărire a asupririi. Ei iau sub diferite motive de la preoții și jurații satelor extrasele din Regulament ca țăranii să nu le mai aibă la îndemână. De la înșelăciuni la măsurătoare și la socoteli pentru clăcuire de mai multe zile³², se trece ulterior la procedee mai voalate-perceperea drepturilor proprietății de la familiile celor aflați în slujba miliției, de la tinerii căsătoriți care locuiau în aceeași casă cu părinții, dijmuirea pentru recolte care nu se făcuseră, pentru pogoane nelucrate sau pentru un număr mai mare de pogoane decât cele lucrate în realitate³³. Unii arendași își înființaseră corpuri de "călărași ai moșiei", un fel de dorobanți personali "și cu aceștia slujindu-să întrebuințează bătăi pântre lăcuitori, zălogiri, luări în loc peste buna orânduială"³⁴.

La toate acestea se adăugau și calamitățile naturale (epidemii, invazii de lăcuste, cutremure, inundații, alunecări de terenuri), care aduceau satele "la mare întristare". În 1834 plaiul este bântuit de "strajnică secetă". Terminând bucatele de anul trecut, cei mai mulți săteni sufereau de foame. Nădejdea lor, semănăturile, "s-au veștejit cu totul de neconținută arsură a soarelui". Scumpirea excesivă a cerealelor l-a impresionat atât pe un conjudețean încât el nota pentru posteritate: "În anul cul(ant) 1834 s-au făc(ut) lipsă în Țara Românească de au ajuns de mânca(u) oamenii orz, pe carele cei ce nu-l avea(u) îl cumpăra(u) chila po lei 120 și cu o sută, iar porumbu suta de ocă măcinat po lei 50, făina măcinată tot asemenea suta po lei 50 i 60. Bucatele a(u) început a să scumpi cu chipul acesta ce în sus zic după la Ispas și merge tot așa. Eu am scris spre pomenire și ținere de minte cu mâna de țărană, mâna va putrezi, iar slova va rămâne, cine va citi mă va pomeni. D. Periețeanu"³⁵. Locuitorii se hrăneau cu buruieni iar unii migrau cu

³⁰ Idem, Subocârmuirea Pârscoav, 23/1831, f. 144, doc. din 7 decembrie 1833. Atât obiceiul pământului cât și legiurile dinaintea Regulamentului organic prevedeau dreptul săteanului de a stăpâni curăturile realizate de el sau de părinți, plătind doar dijmă din produsele obținute pe terenurile arabile rezultate prin defrișare. Deci acțiunea arendașului era ilegală.

³¹ Fil. Arh. St. Buzău, loc. cit., f. 282, doc. din 2 septembrie 1834.

³² *Ibidem*, f. 5, doc. din 31 decembrie 1831.

³³ *Ibidem*, f. 199, doc. din 30 aprilie 1834; f. 473, doc. din 23 ianuarie 1836; f. 534, doc. din 26 februarie 1836, etc.

³⁴ *Ibidem*, f. 118, doc. din 17 august 1833.

³⁵ Bibl. Acad. Rom., Serviciul Manuscrise și carte rară, Mss. rom. 5646, f. v-16; ed. Ilie Corfus, "Însemnări de demult", Ed. Junimea, Iași, 1975, p. 139-140.

famiiliile prin alte părți unde sperau să-și poată agonisi hrana. Din acest an arhivele păstrează liste cu famiiliile lipsite de hrană, adevărate catagrafii ale foametei, documente a căror forță acuzatoare, în loc să scadă, crește pe măsura trecerii timpului³⁶.

O recunoaștere a abuzurilor comise la sate de către proprietari și arendași cuprinde adresa nr.44 din 3 ianuarie 1838 a Ocârmuirii Buzău către Subocârmuirea plaiului Pârscov. Rezultă din ea că “cei mai mulți dintre arendașii de moșii întrebuintează simțitoare neorându(i)eli către lăcuiitorii clăcași cu împliniri nelegiuite de la dânșii”. Subocârmuitorul A. Iarca este aspru admonestat pentru sprijinul dat unor “asemenea cremenalicești urmări” prin trimiterea de “dorobanți înputerniciți de face (!) orice le va porunci (arendășii, n.n.), împlinind după a lor voință dă la lăcuiitori sume fără foi date din partea pomeniților arendași și fără cercetare din parte-ți de sunt adevărate sau nu acele împliniri, precum și supt cuvânt de datorii vechi, despoindu-i pe lăcuiitori întocmai ca pe niște furi”. Pentru încetarea neregulilor se stabilea ca în viitor plățile să nu se mai facă “până nu vor da arendașii sau proprietarii foi arătătoare de sumele, vremea și felurimea datorii ce ar avea să îplinească potrivit cu reciprocitatea”³⁷.

Cu toate acestea, abuzurile se vor continua și adâncii. Dovadă, situația de pe moșiile Lunca Frumoasă și Pârscov, luate în arendă împreună cu Măgura, de către Hristache Țigara. În 1838 Radu Bangu din Luncă, Mihai Goleciu și Barbu Răzan reclamă subocârmuirii pe unchiașul Grama, căprarul adus de arendaș pentru strângerea clăcii, dijmii și a altor dări. El nu păsuia pe nimeni, lua bani în plus, bătând și căznind “după a sa voință”³⁸. Să ne amintim că în epocă fumul de ardei, butucul “nemțesc” și ouăle coapte așezate la subsuori erau practici curente. De aceea, prima reacție a țăranilor, cum am văzut, a fost fuga de pe moșie. În același an Episcopia Buzăului reclama fuga a trei clăcași de pe moșia Lunca Frumoasă³⁹; alt fugar din Podul Muncii se stabilise tocmai la Scăeni⁴⁰; un Stoica și fiul său Zaharia “se făcuseră nevăzuți” din Măgura” fără să-și dea capitația”. Sunt depistați la Valea Mușcelului, plaiul Despre Buzău, județul Saac și pentru prinderea lor autoritățile solicitau gonaci, cerând totodată ca cei care i-au primit să le plătească datoria⁴¹. Ca să nu rămână “la asemenea îndatorat”, subocârmuitorul de Pârscov acorda și el sprijin pentru prinderea lui Ion Honcu, Țigan fugit din satul Blestematele (Bădila de azi) și “dosit” la pietrarii din plaiul Pârscovului, după ce fusese obligat de judecătorie să plătească dijmă lui Ion Băjan⁴². Este de presupus că cei “aduși la urmă” de către autorități aveau o situație mult mai rea decât înainte, devenind adevărați robi ai pământului. Așa, de exemplu, Oprea sin Ene, clăcaș de pe moșia Scurtești, fugise la satul Bozioru. Căutat aici, nu este de găsit fiind dus la

³⁶ A se vedea “Listă de toate famiiliile lipsite de producturi, ce se află în fieșcare sat din coprinsul acestui plai, anume precum înăuntru să arată, (1)834 Decv.10” (Ibidem, 50/1832, f.115 și următoarele).

³⁷ Ibidem, 135/1838, f.1, doc. din 3 ianuarie.

³⁸ Ibidem, f.3-4, doc. din 24 ianuarie.

³⁹ Ibidem, f.403, doc. din 31 ianuarie.

⁴⁰ Ibidem, f.427, doc. din 21 ianuarie 1839.

⁴¹ Ibidem, 7/1831, f.265, doc. din 11 iunie 1834.

⁴² Ibidem, f.286, doc. din 14 mai 1834.

Borcea cu vitele la iernat. Subocârmuirea scria juraților și vătășelului satului: “vi să poruncește strajnic ca în minut(ul) ce se va arăta acasă, legându-l, să-l aduceți aici”⁴³. Măsurile împotriva fugarilor deveniseră așa de severe, încât aveau de suferit și călătorii care nu aveau acte în regulă. Astfel, în plasa Râmnicului de Jos, județul Slam Râmnic, este găsit fără răvaș de drum Stanciu Mocanu, cu 200 de oi și capre și un cal cu tărhat. După domiciliul declarat la cercetare, este trimis sub pază la Pârscov, “numai singur numitul fiind că dobitoacele ce se arată mai sus nu s-au văzut”. Subocârmuirea urma să-l dea “pă vrednică chezășie” rudelor⁴⁴.

Nici clăcașii de pe moșiile boierești nu aveau o situație mai bună. La Scorțoasa de exemplu, proprietarul lua în plus la fiecare zi de clacă 20 de parale. Neavând pădure, pentru carul de lemne țăranii făceau câte 3 zile de clacă, plătind și pentru acestea paralele în plus. Cei care nu aveau câte 5 vite mari, ci doar câte 10 sau 20 de oi, plăteau ierbărit. De la toată zeciuiala oilor li se lua câte o oca de lână⁴⁵. În asemenea condiții, o soluție putea să apară și aici fuga sau strămutarea. Atare soluție încearcă Stan Bonciu și Toma Holteiu, sprijiniți în plasa Sărății, primul la Căndești, al doilea la Săseni. Consătenii din Scorțoasa suportau și capitația lor, iar proprietarul păgubaș de plata clăcii reclama “să fie aduși la urmă”⁴⁶.

Situația grea a satelor era cunoscută și organelor centrale, dar dată fiind comunitatea de interese a păturilor avute, măsurile luate se rezumau la trimiterea de adrese către județe. Ca urmare a unei astfel de circulare, subocârmuirea îndemna proprietarii să înceteze “pățimirile” la care îi supun pe clăcași⁴⁷, sau înainta către jurații satelor copii ale circularei care avertiza “de a nu cerca nici un(u)i călător câtuși de mică supărare din parte proprietarilor sau arendașilor cu luări de bani drept cuvânt de (i)erbărit”⁴⁸.

De la precdecesorii săi, Hristache Țigara reținuse eficiența mijloacelor brutale pentru plata datoriilor. Când închiderea și bătaia clăcașilor cu ajutorul dorobanților subocârmuirii nu dădeau roade, li se lua vitele în contul datoriilor. Lui Enache Săpunaru îi ia un bou și o vacă “pentru multe încărcături și lucrări nedrepte ale proprietății(i)” și pentru neplata dijmei pe vremea secetei. Altuia, din Măgura, arendașul chir Gheorghe îi luase fără nici un fel de prețuire un cal cu șa⁴⁹. Dar nici arendașul de acum nu se arăta mai prejos. El cerea clăcașilor bani, zălogindu-le vitele fiindcă treceau cu ele spre pășune pe drumul cel mare al moșiei⁵⁰. Lăcomia lui merge până acolo încât

⁴³ *Ibidem*, 23/1831, f.333, doc. din 27 ianuarie 1835.

⁴⁴ *Ibidem*, f.294, doc. din 3 septembrie 1834.

⁴⁵ *Ibidem*, f.78-79, doc. din 29 iulie 1833.

⁴⁶ *Ibidem*, f.82.

⁴⁷ *Ibidem*, 135/1838, f.234, doc. din 7 septembrie.

⁴⁸ *Ibidem*, f.106, doc. din 22 mai.

⁴⁹ *Ibidem*, 23/1831, f.522, 524 și 525.

⁵⁰ *Ibidem*, f.576, doc. din 24 mai 1836.

pretinde ierbărit pentru pășări. Chiar după aprecierea autorităților, așa ceva “nu s-a mai auzit la vreo parte de loc”⁵¹.

În 1836 Hristache Țigara dăduse o mare bătălie ca să realizeze învoieli pentru prisoase. După ce pretinsese câte 20 lei pentru fiecare pogon de prisos, 2 lei de vită mare, 1 leu de porc și 20 de parale de oaie, după ce adusese cu dorobanțul câțiva clăcași la ocârmuire spre a-i obliga să semneze în numele întregului sat, după ce clăcașii ajunseseră cu jalbele până la domnul țării și după numeroasele cercetări făcute, se convenise să se plătească pentru pogonul de prisos 8 lei și peste banița porumbului (din cea mai mare) câte 2 lei, de vită mare 1 leu, de cea mică 20 de parale, iar de rămător câte 10 parale. Pentru “obăcie” se plătea câte 21 de lei de locuitor⁵². Sărăciți de atâtea măcinări, prigoniri și drumuri zadarnice, la capătul acestei bătălii, țăranii se recunoșteau învinși: “Noi, lăcuiitorii satului Lunca Frumoasă, ne legăm printr-acest înscris că după socoteala ce ni s-au făcut de d(umnealui) orânduital Ocârmuirii ne-am mulțămît, cum și celelalte sate Pârscov și Măgura, și dumenalor să-și urmeze împlinirea după cum s-au urmat fiind cu mulțămîta a tot satul”⁵³.

Printre procedeele prin care se impuneau țăranilor învoieli înrobitoare și erau determinați să semneze contractele respective la loc de frunte se situau amânările de strângere a dijmei și împrumuturile. Numărul mare de copii și lipsa vitelor reprezentau mari neajunsuri pentru familiile țărănești. Arendașii împrumutau sau păsuiau numai în contul viitoarei recolte și cu condiția semnării învoielilor. Ca lucrurile să fie și mai clare, tocmai acum, primăvara, când țăranii din cele trei sate ieșiseră cu greu din iarnă și se aflau “cu totul îngreunați”, arendașul pornea la strângerea obligațiilor clăcășești.

Contractele semnate la Lunca Frumoasă și Pârscov în 1839⁵⁴ prevăd obligația țăranilor de a munci pământul, munca lor fiind singurul izvor de venituri din agricultură. “Pentru clacă, plugu, caru de lemne și pentru hotărâți(i) 4 oameni la sută” se plătea acum o sumă globală care varia între 50 și 100 lei. Cu timpul această sumă se va tripla⁵⁵.

Încheierea de învoieli agricole scrise a fost încurajată sub domnia lui Alexandru Ghica (1834-1842) și mai ales sub cea a lui Gheorghe Bibescu (1842-1848). Exasperat de plângerile țăranilor, acesta de pe urmă stabilește pentru arendași obligația de a încheia de două ori pe an “socotelile reciproacelor” cu fiecare clăcaș și de a-și elibera dovadă scrisă (chitanță) asupra celor ce a achitat și a celor ce mai are de dat. Dintr-o perioadă mai târzie, după revoluție, am descoperit câteva asemenea socoteli de desfacere încheiate de economul schitului Găvanele, din comuna Bozioru, în anul 1853 cu câțiva clăcași de pe moșia schitului. Deși în acea vreme se conturaseră unele deosebiri între moșiile de clacă (situate, mai ales, la câmp) și cele de dijmă, la

⁵¹ *Ibidem*, f.606, doc. din 1836, iulie, f.z.

⁵² *Ibidem*, f.615, doc. din 23 iunie 1836.

⁵³ *Ibidem*, f.538.

⁵⁴ *Ibidem*, 149/1839, f.268 și 275; 270-271, doc. din 16 aprilie.

⁵⁵ Ilie Corfus, *Op.cit.*, p.177.

Găvanele caracteristicile se îmbinau. Remarcăm doar exactitatea acestor socoteli, pe care le dăm în notă, la capitolul datorii și imprecizia lor în legătură cu munca și plata clăcașilor⁵⁶.

⁵⁶ a) "Datoria clăci(i), Grama Heraru, 1853 Decv.20

Lei	Par(ale)	
...	...	Grama claca acelor 22(de zile) cu mâinile
...	...	Dat dijma fânului o căpiță fiind că nu i s-a luat fănu
8	10	Rămășiță din anul trecut dator fiind că i s-au dat lână și parale din mână și mălai
...	10	Grama dator
3	...	dator
Răspunderea		
Grama a răspuns cu lucrul mâinilor pă la dial și la fân și cu lucru herării		
...	10	Idem lucru herării
...	10	A răspuns Grama peste tot
...	...	Grama rămâne a mai răspunde".

b) "Datoria clăci(i), Ion Heraru, 1853 Decv.20

Lei	Par(ale)	
71	20	Ion Heraru din datoria clăcii acelor 22 zile cu....
25		Dijma fânului fiind că nu i s-a luat din fănu
10		Idem o căpiță de la Grama asupra lui Ion
7		Ernatec și vâratec la o mânzată ce au fostu în vitile schitului
7	20	Erbăritu la 5 rămători
15		Rămășiță din anul trecut
5	25	I s-au dat 2 și jumătate oca lână
143	25	Toată datoria
Răspunderea		
83	25	Ion Heraru a răspuns la schitu cu lucru în dial, la viie și la schitu la orice a fost chemat și cu lucru Ion rămâne a mai răspunde în viitor".

c) "Datoria Dinului Simini(i), claca cu doi boi, 1853 Gerar 23

Lei	Par(ale)	
49	20	Dinul Simini(i) claca celor 22 zile cu doi boi
30		Adecă Dinul rămășiță din anul trecut
4	20	Adecă o pereche opinci, iară lei 16 ce era Dinul dator din socotiala oilor și a boilor când au mâncat fănu vitele casii(i) la paza porcilor când i-au păzit băiatu pă o vară
84		
Răspunderea		
48		Dinul a răspuns cu lucrul la schitu, cu care este a să scădea din datoria de mai sus
36		Dinul rămâne a mai răspunde în viitor
4	20	Dat Dinul din arăturile moșii și simbria oilor din anul trecut.
40	20	Dinul toată datoria".

(Însemnări pe un "Strasnic", Tipogr. Universității, Buda, 1816, fila lipită invers pe prima copertă, interior. Cartea în posesia Pr. Stelian Moise, din Bozioru, căruia îi mulțumim și pe această cale).

Dijma a constituit și în perioada regulamentară un însemnat izvor de venituri pentru toate categoriile de moșii. Am văzut deja că obligațiile erau diferite și uneori se îndepărtau de spiritul legiirii. La Lunca și la Pârscov dijma porumbului se lua la pogon, “câte 8 banițe de șt(i)uleți care să socotescu pă grăunțe 88 de ocă”; din fân se lua o căpiță din 7, iar pentru păioase se percepea zeciuală, țărani dând și “câte 10 parale pentru do(u)ă răvașe, adică porumb și de fân, precum și găina de Crăciun și puiu (l) de Sânpetru”. Orice fel de dijmă se transporta în cuprinsul moșiei de către clăcași. Pentru animalele mari se percepea ierbărit doar pentru prisoase: pentru oi și capre se plătea câte 20 parale. Din pruni și din alți pomi se lua “din zece unul, care îi va plăcea”.

În zona de deal și de munte pomicultura era o ocupație de căpetenie⁵⁷, așa că proprietarii și arendașii vor obține și de aici importante venituri. Deși contractul sătenilor din Pârscov înscrisa dreptul lor de a fabrica rachiul din terciul de prune strâns din livezile proprii, cu lemne de pe moșie, alte câteva prevederi limitau aproape total acest drept. Cei care voiau să cumpere terci sau să așeze velniță pe moșie nu erau liberi să o facă decât prin învoire cu arendașul. În cazul celor care aveau terci sau livezi de vânzare (precum și orice alte produse ori animale), arendașul își rezerva dreptul “să să protimisească D-lui a le lua”. Aceste prevederi ale contractului din 1839 veneau după ce în 1833 sătenii din Pârscov pierduseră în pricina cu arendașul de atunci pe care îl reclamaseră Marii Vornicii că le ia havaet pentru velnițe. Din cercetarea ocârmuirii rezultase că satul plătise această dare și în anii anteriori, fără să mai dea cei patru oameni la sută. Așa că Toma Negrea, Dumitru Brutaru, Radu Căruțașu, Ștefan Ungureanu, Radu Bangu și ceilalți vor plăti permanent havaet pentru velniță⁵⁸, cu deosebirea că în 1839 ei îl plăteau și pe acesta, dar nu erau scutiți nici de plata slugilor.

În legătura cu dijma din pruni, materialul arhivistic consultat documentează asigura altor nereguli-luarea dării din prunele gata culese, amânându-se dijmuitul până când ele începeau să fermenteze și își măreau volumul, perceperea dijmei din rachiul gata făcut, supunerea la dijmă atât a prunilor cât și a fânului de sub ei, etc. Iată acum un fragment dintr-o jalbă a sătenilor din Rușavățu împotriva arendașului de pe moșia hatmanului Tache Ghica: “Zeciuală din prune nu va să vie ca să îi înnumere și să-și ia zeciuală, precum am avut obicei și precum vedem și la alte moșii că vine arendașu în livedea creștinului și înnumără de la un prun până la zece și unde vine zece îl însemnează și vin oameni puși de arendași pă urmă și ia zeciuală, iar numitul Grigore intră în livede și înnumără toate trupurile pomilor, și care au poame și care nu au, și apoi zeciuieste pruni(i) la o margine, unde vede că sunt prune mai multe și însemnează pruni(i) și apoi pune pe om ca să i-o scuture și să i-o ducă (!) la velnițe cu spinarea, care nu vor avea boi”⁵⁹.

⁵⁷ În plaiul Pârscovului catagrafia din 1838 înregistra, aproximativ, 150.000 de pruni și 5500 pogoane de pom (Arh. St. București; Catagrafii județul Buzău, 94/1838, 2 volume).

⁵⁸ Fil. Arh. St. Buzău, loc. cit., 23/1831, f. 74-75, doc. din 23 iulie 1833.

⁵⁹ Fil. Arh. St. Prahova, Ploiești, Fond Ocârmuirea județului Saac, dosar 1567/1832, supliment, f. 509.

Cu toate că obligația carului de lemne fusese transformată în bani și inclusă în suma globală datorată, țăranii din Pârscov se angajau “de fiecare să fim datori ca să ducem cu vitele câte o trăsură de lemne la velnița D-lui, de unde ne va da D-lui, sau orice altu ne va da să-i cărăm într-o zi după moșie, iar cei cu mâinile să lucrăm câte o zi”. De asemenea, “ori la ce muncă îi va face trebuință, ori cu carul ori cu mâinile, să fim datori să sărim să-i săvârșim lucrul la vreme ca să nu i să întâmple pagubă, ținându-ne în seamă după noile întocmiri la munca ce-i vom face”. Această ultimă prevedere contractuală îi da arendașului posibilitatea de a percepe claca și celelalte obligații în bani sau în muncă, după cum o cereau interesele sale ori dorința de a spori producțiile agricole de pe rezervă.

Venituri nedrepte se obțineau și de la cei care se ocupau” cu săpunăriile sau cu olăriile și tăbăcăriile”, îndeletniciri pentru practicarea cărora se realizau învoiri speciale.

Obligația slugilor, cei patru oameni la suta de familii, slujbașii volnici (darea s-a mai numit și obăcie sau robăcie), a fost - incontestabil - cea mai umilitoare dintre prevederile regulamentare. De aceea, și cea mai nerespectată. Regulamentul Organic abrogase privilegiul oamenilor de scuteală de care beneficiaseră până atunci nu numai boierii, ci și unele instituții (mănăstirile, mai ales). Printre compensațiile oferite foștilor beneficiari (despăgubiri, pensii) se numără și această măsură de punere la dispoziția stăpânilor de moșii cu sate a unui număr de patru oameni la suta de familii. Ei erau aleși prin rotație de către sate și slujeau proprietarului timp de un an ca isprăvniceii, pădurari, chelari, velniceri, argați, etc. Impozitul lor era suportat de sat. “Prin înființarea instituției slujbașilor volnici se modifică dreptul de folosință asupra pământului, grevându-l cu obligația dijei în oameni” și aceasta este “expresia mutațiilor ce au loc pe planul relațiilor de producție într-o anumită etapă a dezvoltării societății...în care statul cedează în favoarea claselor stăpânitoare o cantitate de muncă obligatorie a unui număr de contribuabili...”⁶⁰.

Slugile erau deci pentru proprietari (arendaș) o sursă gratuită de venituri. Mai ales pe moșiile mănăstirești ele aveau preț ridicat. Luarea slugilor însemna alte mari abuzuri deoarece totul se reglementa prin înțelegeri. În unele locuri satele dădeau slugile în oameni, altele în zile de lucru sau în bani. Dintr-o “știință în ce chip sau învoit satele acestui plai cu proprietari(i) în pricina celor câte patru oameni la una sută de familii”⁶¹ aflăm că din 32 de sate ale plaiului Pârscov 9 se găseau pe moșii moșnenești unde obligația respectivă nu exista; în alte 9 sate, ca să nu slujească, cei desemnați anual prin rotație făceau între cinci (la Cănești) și 20 de zile-muncă (la Izvorul Ciuții); patru sate plăteau obligația în bani (între 8 și 11 lei pe an de om). Se dădeau efectiv slugile în opt sate⁶², iar cele două rămase aveau învoiri speciale: la Pârscov tot satul plătea 800 de lei și la Bozioru arendașul Mihai Geambașul ajunsese la

⁶⁰ Ioana Diaconescu, “Aspecte ale destrămării feudalismului în Țara Românească și Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Oamenii de scuteală” în “St. și mat. de ist. medie”, vol. IX, 1978, p. 36 și 41.

⁶¹ Fil. Arh. St. Buzău, loc. cit., 5/1831, f. 7, doc. din 26 mai 1832.

⁶² La Unguriu, Cozieni, Valea Fântânii, Păcurile, Moșești, Scorțoasa, Gura Văii și Răteștii de Sus.

ceea ce se cheamă astăzi cu o expresie nu tocmai elegantă mica ciupeală- “două părți: pã o parte dă om pã an și pã o parte câte 6 ule(i)e dă om pã an”. Actele de nesupunere la noua dare par firești. Constantin Pâcleanu, proprietar la Berca și Pâclele, reclamă pe clăcași că nu vor să-i dea oamenii cuveniți⁶³. La Scorțoasa se plăteau bani în două “câș(ti)uri” - la Sf. Gheorghe și la Sf. Dumitru dar fiindcă până la sfârșitul lui august nu se plătise nimic, deși ocârmuirea recomanda “mijloace plăcute” ,clăcașii desemnați de arendași erau aduși cu vătășelul satului la subocârmuire spre a fi “convinși” să plătească⁶⁴.

La sate cei scutiți de dări erau puțini. Și mai rari erau boierii de neam⁶⁵. În rest ,toate familiile, conform unui recensământ făcut din patru în patru ani, plăteau capitația (“dajdia vistiericească”) - impozitul unic către stat, în sumă de 30 de lei pe an. Tabloul obligațiilor și dărilor regulamentare nu este însă cât de cât complet dacă nu vom adăuga plata preotului, a dascălului și a învățătorului. “Bani(i) militarilor am dat cerându-ne câte lei 8 de om, bani(i) dorobanților ne cer câte lei 3,bani(i) logofătului i pac (la fel) tl.3 ne cer, bani(i) vătășălului lei 2 par (ale) 20 ne cer și tot ne mai cer...”⁶⁶. Dacă ținem cont și de produsele date pentru magaziile de rezervă, de obligația “aducerii la linie” a satelor și de cele legate de construirea școlilor și a caselor de sfat (primăriile), înțelegem mai bine importanța învoielilor agricole prin care se fixa cuantumul principalelor datorii ale țaranului.

Alcătuite în dublu exemplar (unul la săteni, altul la arendaș), semnate de toți cei învoiți pe moșie și adevărite de subocârmuire, învoirile agricole se urmau întocmai timp de trei ani, după care se reînnoiau. Ele stabileau condițiile generale și de amănunt pentru desfășurarea producției, anganjând la muncă întreaga suflare a satelor și asigurând prin aceasta proprietarilor și arendașilor, în cadrul juridic și social dat, venituri mereu mai mari. În preajma semnării, învoielile transformau satul într-un viespar întărâtat pentru a deveni apoi ziduri de netrecut decât cu prețul fugii sau al morții.

Concluzia care se degajă la capătul examinărilor este că Regulamentul organic prin consolidarea nefastei instituții a arendașiei și prin întărirea regimului clăcii a

⁶³ Fil. Arh. St. Buzău, loc.cit., f.3,doc.din 8 martie 1832.

⁶⁴ *Ibidem*, f.33, doc.din 3 septembrie 1834.

⁶⁵ Fiind ceva mai rar întâlnită azi la sate, dăm copia unei diplome de boierie: “Noi, Georgie Dimitrie Bibescu, cu mila lui Dumnezeu domn stăpânitor a toată Țara Românească, Moise sin Damian Bâscănu din satu(l) Brăiești, județul Buzău, atât din acturile ce a înfățișat la Comisia de catagrafie a periodului al 3-lea,cât și din condicele Visteriei din anul 1828 și 1831,dovedindu-ți adevărata însușime de Boier de Neam, s-a trecut numele lui în condica statului închipuită după art(icolul) 80 din Regulamentul Organic. Tot într-o vreme i s-a dat la mână și această Diplomă încredințată cu pecetia și subscrierea Domniei Noastre spre a-i sluji drept aceeași dovadă și a se bucura și pe viitor de privilegiul de Boier de Neam.(ss) Gh. D. Bibescu VV(Pecete).Anul 1845 Luna Noemvr.19. No 255. Șeful secției I a Vistieriei,(ss) C.Meriș(oreanu) Șeful Departamentului,(ss) I. Filipescu. (Verso) 1853 Mart.18. S-a cercetat de Comisia catagraficească a periodului al 4-lea.(ss) A. Iarca, (ss) Indescifrabil”.(Document adus la Școala Brăiești de un elev. Copiat de mine, 9.XII.1992, prin bunăvoința prof. Chițu Ștefan, căruia îi mulțumesc și pe această cale).

⁶⁶ Fil.Arh.St.Buzău,loc.cit.,12/1831,f.26,jalba nedată.

contribuit la adâncirea exploatării țărănimii. În plaiul Pârscovului opoziția satelor față de abuzuri poate fi urmărită pe toată durata secolului trecut, cerul vieții lor trudnice înroșindu-se în câteva rânduri de vâlvătaile răzbunării la care îi împingea “acea monstruozitate soțială ca o țară întreagă să robească la vro câțiva particulari”⁶⁷. La 1848 deoarece programul revoluționar prevedea emanciparea și împrăștierea clăcașilor, el a fost îmbrățișat cu entuziasm, cetățenii plaiului primind mulțumiri pentru “credința ce au păstrat la 29 iunie și devotamentul lor în viitor libertăților pe cari au jurat”. Guvernul provizoriu îi considera “adevărați și glorioși fii ai României”⁶⁸.

Prin introducerea unor norme de lucru ridicate pentru diferite categorii de munci agricole, în perioada regulamentară se ajunsese ca cele 12 zile de clacă pe an să devină nu mai puțin de 56, “munca nominală” pentru fiecare zi fiind astfel fixată încât la unele lucrări agricole ziua legală de muncă începea într-o lună și se termina în alta. Prin aceasta Regulamentul organic și-a meritat pe deplin caracterizarea de “codice al muncii de clacă”. Comparativ cu Legiurea lui Caragea, el a transformat domeniul feudal în proprietate funciară capitalistă, menținând însă unele rămășițe feudale, căci munca de clacă nu rezulta din starea de dependență, ci șerbia rezulta din munca de clacă.

⁶⁷ Nicolae Bălcescu, “Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri”, în “Opere”, vol. I, Ed. Acad., București, 1974, p. 156.

⁶⁸ “Anul 1848 în Principatele Române”, București, 1902, vol. II, p. 513.